

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ"ל
LİDERLİK KONULU DERSLER

Vizyon ve Ayrıntı

Mişpatim 5781

Bu *peraşa* bize baş döndürücü bir geçiş yaşatmaktadır. şemot kitabı içinde, bizi buraya kadar, anlatımdaki sürükleyicilik ve olağanüstü bir olaylar dizisi taşımıştı: Bene-Yisrael'in köleliği, özgürlük ümitleri, belalar, Paro'nun inatçılığı, le kaçış, Kızıldeniz'den geçiş, Sinay Dağı'na olan yolculuk ve Tanrı'yla olan büyük antlaşma.

şimdi, birdenbire, kendimizi tamamen farklı bir yazın türüyle karşı karşıya bulmaktayız: zararlarla ilgili sorumluluktan malların korunmasına, adalet kanunlarından şabat ve bayramlara uzanan, baş döndürücü çeşitlilikte konuları kapsayan bir kanunname. Neden burada? Neden anlatıma devam ederek bir sonraki büyük drama, Altın Buzağı günahının anlatımına geilmesin? Anlatımın akışını kesmeye ne gerek vardır? Ve bunun liderlikle nasıl bir ilgisi olabilir?

Cevap şöyledir: Büyük liderler, ister CEO isterse de basitçe birer ebeveyn olsunlar çok önemli bir kabiliyete sahiptirler: büyük bir vizyonla, son derece spesifik ayrıntıları birbirine bağlamak. Vizyon olmadan, ayrıntılar, bezdirici olmaktan öte değildir. İyi bilinen bir hikye, taş bloklar kesmek üzere işe alınmış  kişiden bahseder. Kendilerine ne yaptıkları sorulduğunda biri "Taş kesiyorum" der; ikincisi "Hayatımı kazanıyorum" der ve cncs "Bir saray inşa ediyorum" der. Büyük resmi görebilenler, yaptıkları işten daha büyük bir gurur duyarlar ve daha gayretli, daha verimli bir şekilde çalışırlar.

Ama bununla birlikte, iç ayrıntılara geldiğinde, çok özenli, hatta mkemmeliyetidirler. Edison'un ünlü bir sözü vardır: "Dahi, yüzde 1 ilham ve yüzde 99 terdir." Büyük ressamaları, şairleri, bestecileri, film yapımcılarını, siyasetçileri ve şirket başkanlarını sadece orta karar olanlardan ayıran şey, ayrıntılara verdikleri dikkattir. Walter Isaacson'un, yakın zamanda len Steve Jobs hakkındaki biyografisini okumuş olan herkes, Jobs'un, ayrıntılara olan dikkatinin takıntı raddesinde olduğunu bilir. Örneğin, Jobs, tüm Apple mağazalarının camdan merdivenleri olmasında ısrar etmişti.

Kendisine yeteri kadar dayanıklı cam olmadığı söylendiğindeyse, bunun icat edilmesinde ısrar etti ve bu cam icat edildi (patent ona aitti).

Tora'nın dehası, bu prensibi toplumun bütününe uygulamak olmuştur. Bene-Yisrael kendilerini değişime uğratan bir dizi olay yaşamışlardı. Moşe daha önce buna benzer hiçbir şey olmadığını biliyordu. Ayrıca, Tanrı'dan biliyordu ki, bunların hiçbiri kazara veya tesadüfen olmuş değildi. Bene-Yisrael'e kölelik deneyimini yaşatmanın amacı, özgürlüğü el üstünde tutmalarını sağlamaktı. Zalim bir gücün hüküm sürdüğü bir ortamda yanlış tarafta yer almanın nasıl bir şey olduğunu bilmeleri için acı çekmişlerdi. Sinay'da, Tanrı, Moşe aracılığıyla, onlara bir misyon yüklemişti: Sadece Tanrı'nın hükümlerinin altında, "bir Koenler krallığı ve kutsal bir ulus" haline gelmek (Şemot 19:6). Adalet, insan haysiyeti ve yaşama saygı ilkeleri üzerine inşa edilmiş bir toplum yaratmaları gerekiyordu.

Ama bir toplumu uzun vadede ayakta tutmak için ne tarihi olaylar ne de soyut fikirler yeterlidir; hatta On Emir'in geniş kapsamlı prensipleri bile yeterli değildir. Tora'nın, Bene-Yisrael'in gündelik bazda öğrenmiş oldukları şeyleri toplumsal yaşamın dokusunun ta kendisine işlemek suretiyle, yaşadıkları tarihi deneyimi, ayrıntılı bir yaşamaya tercüme etmek şeklindeki dikkate şayan projesinin sebebi budur. *Paraşat Mişpatim*'de, vizyon, ayrıntı haline ve anlatım, kanun haline gelmektedir.

Böylece örneğin: "Eğer İbrani bir köle satın alırsan, sana altı yıl boyunca hizmet edecektir. Ama yedinci yılda, hiçbir bedel ödemeksizin serbest kalacaktır" (Şemot 21:2-3). Bu kanunda, kölelik bir anda, doğuştan gelen bir koşul olmaktan, geçici bir duruma – kim olduğunuzdan, *şu an için* ne yaptığınız meselesine – dönüşmektedir. Kölelik, Bene-Yisrael'in Mısır'daki acı deneyimi, bir gecede ortadan kaldırılabilir bir mevhum değildi. Birleşik Devletler'de dahi 1860'lı yıllara kadar yürürlükten kaldırılmamıştı ve o zaman bile bu, yıkıcı bir iç savaş olmadan gerçekleşmemişti. Ama *Paraşat Mişpatim*'i açan bu kanun, o uzun yolculuğun başlangıcıdır.

Benzer şekilde, *peraşa*, "Erkek veya kadın kölesini sopayla döven kişi, eğer köle bunun doğrudan bir sonucu olarak ölürse, cezalandırılmalıdır" (Şemot 21:20) kanununu da içermektedir. Bir köle sadece bir mal olmaktan ibaret değildir. Yaşama hakkı vardır. Benzer şekilde, Şabat kanunu "Altı gün işini yap, ama yedinci günde çalışma ki boğan ve eşeğin dinlenebilsin ve evinde doğan köle ile aranda yaşayan yabancı kendine gelsin" (Şemot 23:12) demektedir. Yedi günde bir, köleler özgürlük havasını içlerine çekebiliyordu. Köleliğin feshedildiği noktaya ulaşmak üç bin yılı aşkın bir süreyi gerektirmiş olsa da, söz konusu üç kanunun hepsi bunun yolunu hazırlamıştır.

Bene-Yisrael'in baskı gören bir azınlık olarak yaşamış olduğu deneyimle ilişkili iki kanun vardır: "Bir yabancıya kötü davranma ve baskı yapma, çünkü siz Mısır'da birer yabancıydınız" (Şemot 22:20) ve "Bir yabancıya baskı yapma; zira siz yabancı olmanın nasıl bir duygu olduğunu bilirsiniz, çünkü siz Mısır'da birer yabancıydınız" (23:9). Ve halkın Mısır'daki tecrübesinin başka yönlerini anımsatan kanunlar da vardır. Örneğin,

“Hiçbir dul veya yetimi istismar etmeyin. Eğer ederseniz ve onlar Bana yakarırlarsa, onların ılığını mutlaka duyacağım” (22:21-22). Bu, Mısır ıkışı’nın başlangıcında anlatılanları hatırlatmaktadır: “Bene-Yisrael kölelik sebebiyle inlediler ve haykırdılar; ve yakarışları Tanrı’ya kadar geldi. Tanrı onların inlemelerini duydu ve Tanrı, Avraam’la, Yitshak’la ve Yaakov’la olan antlaşmasını hatırına getirdi. Böylece Tanrı Bene-Yisrael’i gördü ve dikkatini onlara yöneltti” (2:23-25).

1980’li yıllarda yazılmış ünlü bir makalede, Yale hukuk profesörü Robert Cover “Nomos ve Anlatı”¹ hakkında yazar. Cover, herhangi bir toplumun kanunlarının altında bir *nomos*, yani kanunun yaratmayı amaçladığı ideal bir toplumsal düzen vizyonu olduğunu öne sürer. Ve her *nomos*un ardında, bir anlatı, yani o toplum veya grubu şekillendiren vizyon sahibi kişilerin, inşa etmek istedikleri o ideal düzen için neden özellikle bu vizyonu benimsediklerinin hikâyesi yatar. Cover’in verdiği örnekler geniş ölçüde Tora’dan alınmıştır ve gerçek şu ki, Cover’in analizi, kanunu kanun olarak tarif etmekten çok, bizim Tora olarak bildiğimiz benzersiz olgunun bir tarifi gibi gelmektedir kulağa.

“Tora” sözcüğü tercüme edilemez niteliktedir, çünkü birkaç farklı anlama gelir ve bu farklı anlamların hepsi yalnızca, bu ismi taşıyan kitabın içinde bir arada yer alır. Tora, “kanun” demektir. Ama aynı zamanda “öğreti”, “talimat”, “rehberlik” veya daha genel olarak “yön” veya “yönlendirme” anlamına gelir. Tora aynı zamanda, Bereşit’ten Devarim’e, hem anlatı hem de kanundan oluşan beş kitabın da jenerik adıdır.

Genel olarak, kanun ve anlatı, örtüşecek pek az şeyi olan, birbirinden oldukça farklı iki yazın tarzıdır. Çoğu kanun kitabı anlatı içermez ve çoğu anlatı kanun içermez. Bunun yanında, bizzat Cover’in de işaret ettiği gibi, bugün İngiltere veya Amerika’daki insanlar belirli bir kanunun ardında yatan tarihi bilseler bile, kanun ve tarihin her ikisini bir araya getiren hiçbir kanuni metin yoktur. Her halükârda, çoğu toplumda hikâyeyi anlatmanın birçok farklı yolu vardır. Dahası, çoğu kanun, neden koyulduklarına, hangi amaca ulaşmalarına niyetlenildiğine ve koyulmalarına hangi tarihi deneyimin vesile olduğuna dair hiçbir ifadeye verilmeksizin koyulmuştur.

Dolayısıyla Tora, *nomos* ve anlatının, tarih ve kanunun, bir ulusun kendisini şekillendiren deneyimleri ile o ulusun, yol boyunca öğrenmiş olduğu dersleri asla unutmamak için kendi kolektif yaşamını sürmekte kullanmak istediği yolun emsalsiz bir birleşimidir. Tora, vizyon ve ayrıntıyı, hiçbir zaman gölgede bırakılamamış bir yolla bir araya getirir.

İşte, insanların bizimle gelmesini ve ellerinden gelenin en iyisini vermesini istiyorsak, bu şekilde liderlik etmemiz gerekir. Bize ilham verecek, yapmamız istenen şeyi neden yapmamız gerektiğini söyleyecek bir vizyonumuz olmalıdır. Ve bir anlatı

¹ Robert Cover, “Nomos and Narrative”, Yüksek Mahkeme 1982 Dönemi, Yale Faculty Sholarship Series, Makale 2705, 1982 Önsözü. Makale, http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2705 adresinde bulunabilir.

olmalıdır: yaşanmış olan olaylar bunlardır, bizim kimliğimiz budur ve vizyonun bizim için bu kadar önemli olmasının sebebi budur. Sonra da kanun, yasa, ayrıntıya yönelik kırk yaran dikkat olmalıdır ki vizyonu realiteye tercüme etmemizi ve geçmişin acısını geleceğin bereketine dönüştürmemizi mümkün kılacak olan budur. Neredeyse diğer hiçbir kanunnameye bulunmayan bu olağanüstü kombinasyon, Tora'ya dayanıklılık gücünü veren etkidir. İnsanlara büyüklük yolunda liderlik etmek isteyen herkes için örnek bir modeldir bu.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Kendi anlatımızı hatırlamak Yahudi halkı için neden bu kadar esas niteliğe sahiptir?
2. Tora'nın kanunları neden bu kadar ayrıntılıdır?
3. Kanunların bize, etik ve empati yönünde rehberlik edebileceğini düşünüyor musunuz?